

487614

criticau.

ANUL II

ANUL II. Nr. 5—6

MAI — IUNIE 1939

Director: FANE GEORGE PAJIȘTE

307

SUMARUL:

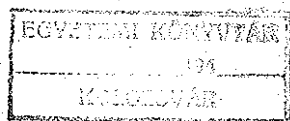
FANE GEORGE PAJIȘTE:	Regele Culturii
ION POTOPIN:	Destinul marelui Insingurat
AL. T. STAMATIAD:	Din flautul de Jad (Traduceri din poezia chineză)
AMBROZIE MELINTIE:	Prolegomena la studiul politicii culturii
VOLBURĂ POIANĂ NĂSTURĂȘ:	eu sunt (versuri)
M. AR. DAN:	Epigrame
PROOR:	Epigrame
CERTO:	Epigrame
AUREL COSMA:	Unitatea etnică în datinile strămoșești
D. IOV:	Carte poștală (versuri)
V. IFTODE:	Îți trimit poem de primăvară (versuri)
MIRCEA ÔVIDIU SAVU:	Pe ochi de eleștee (versuri)

CRONICI:

ȘTEFAN CODREȘ:	Menționări
CONST. RUDNEANU:	Cronica istorică
CONST. RUDNEANU:	Cronica literară

REVISTE:

Plaiuri săcelene, Sănătatea. Cărți, reviste și ziare primite.

Exemplarul 15 Lei.

REDAȚIONALE

- Manuserisele nepublicate, nu se înapoiază, dar nici nu se ard; vor fi păstrate în arhiva revistei. Posteritatea, e posibil, să mai aibă un cuvânt de spus asupra lor.

ADMINISTRATIVE

LĂMURIRI

- În numele revistei nu se fac încasări decât cu chitanțe verificate de directorul revistei. O chitanță neverificată este neavenită.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

- Rugăm pe onorații noștri abonai și pe cei ce achită revistei noastre vre'o sumă, că dela 101 lei în sus. să nu primească nici-o chitanță, dacă n'are aplicat pe ea un timbru fiscal de 3 lei și un timbru de aviație de 2 lei.

SCHIMBURI

- Dorim schimb cu toate revistele și toate ziarele din țară.

**Redacția și Administrația:
Arad, Piața Avram Iancu Nr. 18. Etaj II.
Timișoara I, Str. Lenau Nr. 4.**

LITERA

REGELE CULTURII

Peste veacuri, cultura stăruie monarhic în viața popoarelor, mereu alimentatoare de energie spirituală și ideal național.

Din îndepărtate vremuri își afirmă cu proeminență vie în istorie, secole de autentică înflorire culturală și este de ajuns, să amintim : Secolul Pericle, Secolul Marcu Aurelian, Secolul Regelui Soare și altele, peste care trecem acum, pentru a ne opri, în zilele noastre, la cea mai reliefată figură culturală monarhică **M. S. Regele Carol II.** numit statornic în vremuri : **Regele Culturii.**

E un punct culminant, pe care neamul românesc a avut fericirea să-l înfăptuiască, sub augusta înțelegere de vremi a Regelui nostru.

Răsădirile culturii spiritului națiunii, oriunde ar fi înfipte, cresc, înfloresc, rodesc și niciodată nu se scutură.

În aceste meleaguri în care au fost sădite crâmpene de cultură națională, nici-o clătinare nu-și găsește spațiu, în vremi de intervertire sau în vremi de izbeliște a popoarelor.

Peste Blajul de cultură românească, leagăn latinismului românesc, nu poate trece nici-o altă nație, decât cea românească. Ea este stăpână aici, din vremi și peste vremi, în veșnicie.

Oradea, leagănul „Familiei“ lui Iosif Vulcan, deasemenea, nu va pieri decât odată cu neamul și pământul românesc.

Aceste două sensuri ale culturii : trăinicia în fața furtunilor din afară și înstăpânirea în fața intervestirilor dinlăuntru, pare a fi fost desăvârșit înțeles de **Regele Culturii Românești, Creatorul** de nouă istorie, așa cum l-am spus altădată iubitului nostru Rege.

FANE GEORGE PAJȘTE.

Destinul marelui Insingurat

Destinul creatorului de artă, este de a purta pe umeri imense poveri de singurătate, după cum vulturul, este născut sub o zodie care-i poruncește să ia în sbor pieptiș toate înălțimile siderale ale văzduhului. Așa dar, creația, orice sigil ar purta postulează un destin de asceză. Numai de pe colnicele unei singurătăți plenerede, poți asculta duiosasele năuri ale sufletului universal. (Bineînțeles această solitudine trebuie să fi embrionat mai întâi în lăuntru tău și apoi tu, printr'o mistică mecanică sufletească s'o reflectezi în afară). Și numai ascultând până la extaz simfonile orchestrelor solitare, poți descifra fermecătoarele acorduri de dincolo de simțuri.

A stăpâni în toată plenitudinea miracolul singurătății, a-ți altoi vastitatea ei în suflet este unica posibilitate de descătușare a spiritului pentruca, desprins de materie, să poată ancora în limpezimea de oglindă lunară a cugetului.

Cât de splendidă este asceza marelui insingurat cât de vrăjite sunt miresmele pe care le întâlnești în grădina insingurării sale și mai presus de toate cât de mătăsoase sunt faldurile melodiilor care-l alintă, n'am putea pricepe dacă n'am da la o parte mantia tainei ce acopere destinul său singular.

* * *

Cine dintre noi nu s'a inspăimântat când a descoperit în ce urias deșert trebuie să se retragă artistul pentru a se regăsi, pentru a deveni în mijlocul acestui pustiu, o mândră oază de spirituozitate? Deoarece sgomotul este cea mai înaltă baricadă dintre noi și dumnezeire, numai prin deplina insingurare a sufletului isbutim s'o spulberăm. Pornind dela marele insingurat al lumii Isus, care a trebuit să se retragă 40 zile în covârșitoarea singurătate a pustiiului pentru a plămădi acolo departe de vocea ispitei dumnezeasca religione creștină, trecând prin viața solitară a unui Dante, Petrarca, Payroan, Goethe, Lamartine, Leopardi, Eminescu, prin paradisul de simfonii al unui Beethoven, Wagner, Verdi, Mozart, George Enescu mângâind cu genele obrazului de cosânzeană al madonelor lui Rafael sau clar obscurul de vis al portretelor lui Rembrandt și ondulând privirea pe rotunzimiile de marmoră euritmice ale zeițelor lui Praxitelles, după această călătorie pe uzinele tuturor creatorilor de artă, cu sufletul încărcat de atâtea quintesente ale geniului etern, putem pricepe de ce destinul de insingurare este un imponderabil de care artistul nu se eliberează niciodată.

Dar destinul marelui insingurat nu se poate schișa dacă tu însuși n'ai ancorat în flordul unei profunde asceze. Odată prins în brațele de liană ale singură-

tății uși paradisul iluziilor defuncte. Umbli printr'un miraj de basm atât de fecund în surprize, că tu până aci redus până la limitele materiei, rupi cătușele, și cu toate că îți pipăi acelaș contur sufleteș ești altul, mereu altul, schimbări prinse de antenele pe care singurătatea ți le anină grațuit de umerii gândului.

Spunea Rilke, unul din cei mai credincioși logodnici ai singurătății, că „prin pusele singurătății drumurile sunt așternute cu colb de stele, iar apele sunt mai clare decât cleștarul de rouă strivit de aripa irizată a unui flutur“.

Ca și Rilke, toți adevărații artiști au cunoscut mirajul singurătății. Cele mai autentice opere s'au rotunjit cu dalta acestui miracol, care este condiția sine qua non a victoriei spirituale.

Eminescu, marele ascet al cugetului românesc, încă din copilărie a trebuit să poarte pe deget inelul singurătății — fatala bijuterie — ce avea să-l lege până la sfârșitul vieții de un implacabil destin.

Toate poemele eminesciene au fost gândite și tăiate în marmora cuvintelor în schitul unei asceze imposibilă pentru oricare altul.

* * *

Undeva am întâlnit o frază „Numai oamenii mari sunt orândiți unui destin de singurătate.“ Acest gând l'au trăit desigur, mulți, în toată solemnă lui ardere. Căci nu este un paradox să afirmi că în arșița unui gând rar îți sunt consumate toate energiile interioare. Dar aceasta nu o pot accepta decât cei cari au experiența singurătății.

A avea experiența singurătății, a te ridica drept și cu toată dârzenia în fața universului, a te împotrivi singur, fără niciun sprijin imensului ocean de taine, a domina ca un catarg deasupra falazurilor de întunec, nu este oare cel mai splendid destin pentru cineva ?

Dar trebuie să fii „cineva“ eșit la suprafață din masca anonimă, pentru ca sarcina acestui destin să nu-ți frângă umerii într'o hoatică prăbușire.

Priviți orice capodoperă.

Toate realizările omenești nu sunt decât un tribut plătit singurătății și numai marele însingurat poate fi tributatar acestei seniore, deoarece numai printre degetele lui curge vălvoarea desăvârșitei creații.

Deaceea marele însingurat are un destin nobil. Un destin regal. Cine nu înțelege divinitatea singurătății, cine nu ascultă vocea ei de chimval ceresc, cine nu poate să poarte altoiul ei dureros, dar sacru, în suflet, este născut sub zodia banală a muritorilor de rând.

Geniul este un crin în glastra singurătății, iar marele însingurat nu poate să aibă decât un destin de isbândă.

Ion Potopiu

DIN FLAUTUL DE JAD*)

TRADUCERI DIN POEZIA CHINEZĂ

Peisagiu

Albăstrui, fumul plutește în depărtări ;
Din când în când se-aude murmurul pădurei.
Soarele apunând dispare în spatele muntelui ;
Câțiva muncitori ară țarina străbună.

Pe malul apei

Pe când stau pe malul apei,
În soarele strălucitor ce se stinge,
Primăvara mi-aduce atâtea miresme de flori,
Încât nu le mai pot deosibi.

Florile de salcie

Florile de salcie se-aseamănă cu fulgii de zăpadă ;
Ca și ei, ele n'au nici o țință :
Nu se'ngrijesc unde vor cădea,
Se lasă'n voia vântului care le poartă.

Din cupa primăverei

iarba verde strălucește sub purpura soarelui,
Florile par mai vii sub noaptea 'nstelată !
Cum oare să mai stai în odaie să brodezi,
Și să nu sorbi din cupa parfumată-a primăverii ?

În noapte

Noaptea nu se mai sfârșește, nu pot să dorm ;
Luna plină strălucește pe cer.
Parcă aud un strigăt în depărtare . . .
Și, fără să vreau, răspund : da.

AL. T. Stamadiad

*) Din volumul: **Din flautul de jad**, antologie chineză, apărut la „Cartea Românească”

Prolegomena la studiul politicii culturii

Regele Carol II valorifică criteriul comunitar creind stilul de viață românească majoră, fundat pe largă; înțelegătoare și realistă politică a culturii; coincident unei purificări a moravurilor vieții publice. Se destăinuie în acestea sensul etic, cultural și adânc românesc al Restaurației politice echivalentă restaurației tradițiilor românești.

Caracteristica esențială a epocii noastre este, fără îndoială, fenomenul care trădează și exprimă tendința accentuată și amplă către o desfășurare a vieții sociale contemporane la limita ultimă a dimensiunilor și conținutului, reale și posibile, ale geografiei și topografiei bio-spirituale a comunității naționale. Prima realitate socială o constituie naștinea, cu tot ce reprezintă ca realitate imponderabilă de subtile armonizări de specificități. Naștinea este rezultatul prolix al unor multiple coincidențe de factori concurenți, a căror diversitate minunată și fericită contribuie într-o măsură surprinzătoare la precizarea contururilor de sesizantă particularitate și măiastră plasticitate expresivă a aceluși unicum național: stilul de viață esențialmente și necesarmente propriu fiecărui popor. Este un stil de viață puternic impregnat de reminiscențele și diformățiunile determinate în mod inerent, ineluctabil, de condițiile naturale și istorico-politice impuse națiunii; este o modalitate de viață legată de un loc și de un popor, ceea ce îi dă caracterul de vie și caldă personalitate a lucrurilor cotidian trănite. Acest stil de viață, această modalitate de integrare în ordinea firească a lucrurilor constituie cadrul care cuprinde bogăția spectaculară a manifestărilor naționale. Dar, pentru valorificarea acestor potențialități, pentru evitarea dispensiunilor sterile de energie națională, se cere o anumită orânduire a manifestărilor individuale și comunitare, pusă în concordanță cu criteriul de apreciere al acelei particulariste viziuni despre lume și viață pe care orice națiune o implică, incontestabil, existenței sale. Tendința de ajustare a manifestărilor exterioare și formele conținutului sufletesc național și la ierarhia de valori pe care o reprezintă este un reflex automat, derivat din imperativul concordanțelor și paralelismelor personale și logice. O atare problemă se pune și la individul izolat, bineînțeles sub alte forme și cu alte sensuri; la insul singuratec este vorba de desfășurarea vieții pe liniile de conduită trasate de idealul umanist și etic al personalității încheiate, active și consecvente. Pe când la națiune problema nu se pune din punctul de vedere al idealului, ci al suprapunerii, a năzuinții către o cât mai perfectă identitate între substanța spirituală națională și complexul de desagregare și reînchegare după valențele fluide și mobile ale imponderabililor. La această necesitate inerentă și funciară, aflată în legătură cu corelația funcțională dintre viziune și manifestări; se adaugă covârșitorul imperativ de orânduire îndrumătoare după orientările noi ale epocii. În efervescența revizuirilor spirituale efectuate sub flamura schimbătoare a dibuirilor unei noi ordini și ierarhii de valori, un criteriu fundamental își conturează în trăsături viguroase și plastice o recunoaștere unanimă, întemeiată pe o certă, veridică și adâncă realitate psihologică; și-și clădește o nesdruncinată egemonie între caracteristicele care disting epoca noastră aprig subcuiată de fiorii înoririlor esențiale. Se înstăpânește domnia exclusivistă a criteriului comunitar, care va da colorațiune conformă stilului de viață națională specifică, potrivit posibilităților de com-

plimentaritate ale elementelor factorilor în chestiune. Insușirea fundamentală a criteriului comunitar este viziunea și integrarea totalitară; adică, renunțarea la înțelegerea fragmentară, deci strâmtă, a sensurilor lucrurilor și subconsecvent, abandonare beției priveștiștilor largi, dătătoare de valori și prețuri noi. Nemijlocita consecință a corecțiunii remarcate: adaptarea stilului de viață națională la condițiile criteriului comunitar, între care dirijarea ocupă un loc de necontestată întâietate. Dar dirijarea nu este decât un efect, un efect parțial, al unei stilizări structurale noui realizată prin ceea ce se cheamă politică: din elementele reale și virtuale conținute de vechea alcătuire se construiește metodic, în vecinătatea permanentă a țelurilor vizate, o nouă expresie constituțională.

Pentru lămurirea acestei cauzalități se impune o incursiune fugară în domeniul virgin al formalisticei vieții contemporane comunitare. Criteriul comunitar înseamnă trăirea de fiecare zi sub semnul solar al permanențelor naționale, în vecinătatea pură a imperativelor ce transcend veacul. Presupun și realizează înălțime; iar piscul atins derivă totalitaritate sau integralitate, adică, privire de ansamblu și înțelegere structurală, funcțională. Punând accentul pe totalitate, structuralitate și funcționalism, se nasc necesități noi, nesensizate până acum. Este nevoie de continuitate, diletantismul este sterp și primejdios: compromite rezultatele; de concertare, de convergență, de centripedism în acțiune - centrifugalismul dislocă energiile, le fărâmițează, risipește și inutilizează eforturile: este goana după himerele fugoase ale punctelor cardinale; de realism în înțelegerea faptelor - climat prielnic soluționărilor practice, coerente aspectelor necesităților de toată ziua: planarea în regiunile abstracte ale dezideratelor utopice, fără mâine, vitregește mugurii de rodnicie, anihilează creația autentică; de integrare într'o ordine firească, sistematică și originală de valori, - anarhia spirituală și morală poate da în cel mai bun caz aparențele luxoase ale unor aspecte potemkiniste găunoase, sub faldurile hiperbolice ale ei se va ascunde tristul adevăr al unei veritabile decadențe a energiilor plâsmuitoare: semnul neînșelător al minorității perpetuate și de nedepășit. Trăsătura specifică a criteriului comunitar este accentul inebranabil pe socialul național, creator de cadre funcționale manifestărilor individului. Toate acestea găesc o singură modalitate de realizare înmănușiată: politica. Politica este expresia orei actuale. Politica nu trebuie înțeleasă în sensul pe care i l-a consfințit practica democratică: este posibilitatea de cuprindere în viziune de ansamblu a complexului vital cotidian. Armonizat cu imperativul permanențelor. Este activitatea conștientă, voluntară, chibzuită de chivernisire conștiințioasă și grijulie a virtualităților creatoare naționale. Politica este totalitatea actelor prin care Statul, expresia justă și fidelă a comunității naționale, indiguesște, din rațiuni transindividuale, manifestările anarhice ale concurenței individuale egoiste impunându-le limitele decente ale necesităților naționale. Politica nu mai consiștie o rezultantă întâmplătoare și schimbătoare. Ci reprezintă un act deliberat, hotărât, dinamic și obiectiv, inspirat din principiile pure, specifice, corecte și logice ale unei veridice etice naționale. Politica are un sens esențialmente activ și intervenient. Cuprinde rațiuni îngrădelnice și reicente pentru individ. Este un atribut comunitar, ceea ce echivalează cu recunoașterea intereselor supraordonate ale colectivității. Politica generală a Statului înglobează diversitatea policromă a politicilor compartimentelor și domeniilor de viață națională. Aici se încolonează politica culturii, jalonându-și drumul de evoluție după principiile și necesitățile enumerate, după orientările doctrinare ale politicii generale a Statului și după nevoile specifice ale culturii românești. Se impune să desprindem cu precizie imaginea teoretică oricărei politici de cultură. Politica de cultură prevede, sesizează, viitoarele sinuozități ale evoluției culturale, propunându-și să o așeze pe albia dorită. Ceea ce distinge și reliefiază sensul politicii Culturii este viziunea anticipată a devenirii. Se oferă astfel posibilitatea modelării sale potrivit preșcripțiilor și recomandărilor realităților și scopului de atins. Spunea nu de mult d. Cezar Petrescu: „O politică a culturii, nu înseamnă a ridica pioase monumente geniilor pe care societatea le-a strivit și le-a ucis cu nepăsarea ei, atunci când mai puteau dăruii ceva nației. Ci înseamnă a cruța acestor rare și prestigioase individualități creatoare, încă din viață, condițiile lipsite de vitregie, pentru a-și făuri opera care de îndată ce s'a desăvârșit nu mai e a lor, nu le mai aparține, intră în patrimoniul național și pornește să înfrunte veacurile justificând existența neamului tău în istorie și între alte popoare...”. Din acest scurt cîștat se detașează încă un aspect al politicii culturii; la care se adaugă o seamă de altele de egală însemnătate. Să numim problema expansiunii cărții, problema culturalizării marilor masse. etc.

Care a fost drumul politicii noastre de cultură? Un drum greu și trist, de revoltătoare lipsă de elementară înțelegere. S'a lucrat la voia întâmplării, anarhic, haotic, exasperant de tembel. A fost necesară o domnie providențială care prin concepția sa învitoare și organizatoare să porceadă la nouă reclădiri a așezărilor noastre. Cuvinte regale citoresc un început de bun augur și o rupere dintr'o îngrată mentalitate: „Lucrul acesta, de care până azi cei însărcinați cu conducerea țării nu l-au pus la locul de cinste, dar care cu noua orânduire a țării va fi pus în frunte, este o politică a culturii, o politică a cărții”. Se conține aici o făgăduință pentru viitor și un rechizitoriu pentru trecutul.

Abia sub impulsul vizionar al Regelui Carol II, pe drept cuvânt numit Regele Culturii Românești, s'au statornicit temelile și liniile de desfășurare a unei politici de cultură Românească. Gândul și inițiativa regală crează zi de zi noi așezăminte de cultură, integrate aceleași viziuni unitare și îndrumătoare. Fundațiile Regale, Serviciul Social, Straja Țării, sunt inițiative pilduitoare în acest sens. Anuala festivitate a cărții dovedește aceeași grijă permanentă de mijocul cel mai însemnat și mai popular de cultură. Se înscrie în felul acesta o pagină de domnie românească cu profunde valențe culturale pe linia continuă a tradițiilor voevodale din trecutul nostru istoric. În studiile ce vor urma toate manifestările evidente ale politicii regale de cultură, le vom analiza în lumina realităților și a tendințelor.

Ambrozie Melinte

EU SUNT

Nezgduit prin vremuri stau cu voi
Înfipt adânc în brazda țării noastre
Sunt buciumul reînvierii voastre
Să sune adunarea de eroi.

Cobor cu sufletul meu în pământ
Ca să găsesc strămoșii putreziți
Cei de prin lupte grele adormiți
Sub patrafirul Duhului sfânt.

E os de domn sau osu-i de soldat
La fel mă cheamă azi cucernicia
Să îngenunchiu, să aflu vitejia
În flăcările sângelui vărsat.

Ce-i dincolo de osul românesc
E pleavă numai, pulbere și fum,
Mormânt nu are, n'a lăsat un drum
Urmașilor pe câmpul vitejesc.

Nu mă orbește fulgerul din soare,
Nu mă urnește trăsnetul din loc,
Iubirea mea de țară este foc
Ce arde și 'n viața viitoare.

V. P. Năsturaș

Epigrame

Lui MIRCEA MUNTEANU, care în numărul din Aprilie a. c. al Revistei „Litera” mi-a făcut următoarea epigramă—epitaf.

Dlui Mardan, epigramist și directorul Fabricii de Tutun Timișoara.

Aici e groapa lui Mardan,
Epigramistul cu duhan,
Ce-a crezut că-i literat
Și a murit în — fum — (urat)

Mircea Munteanu

* * *

Te-ai grăbit, frate Muntene,
Geaba lăcrămi ai în gene...
Astăzi mor — și aici e drama! —
Mor, cetindu-ți epigrama

BCU Cluj / Central University of Cluj **M. Ar. Dan**

* * *

ZIARULUI DECALOGUL, care a vorbit despre puțința literară

Dacă-i vorba, să vorbim,
Despre-al vostru Decalog
Și puțința literară...
Are-un sinonim... milog!

Proor

* * *

Inginerului Nicolae Ivan, directorul revistei „Fruncea”

Văzându-i toată roada
Mi-am zis zâmbind atunci,
Ca publicist e coada
Ca inginer e „Fruncea”

Certo

Unitatea etnică în datinele strămoșești

de Aurel Cosma

Sărbătorile Crăciunului au fost un nou prilej de a reînvia străbunele obiceiuri creștinești. Ele ne-au evocat cu duioșie și cu melancolică aducere aminte bucuriile copilăriei. Noi, cari am fost sortii de vitregia destinului istoric să ne făurim calea vieții la umbra unor dominațiuni străine, am văzut în datinele acestea pulsații de lumină și de trăinicie națională, fiindcă sub podoaba și farmecul lor se ascundeau gândurile și sentimentele ce ne legau sufletește de tot neamul românesc într'o impresionantă unitate etnică, pe care nu putuse să o distrugă ori să o fărâmițeze nici un calcul al forțelor dușmane.

În anii din urmă, cultul datinelor și credințelor noastre populare, sub influența ritmului vieții moderne, a pierdut din însemnătatea lui de odinioară, iar obiceiurile tradiționale nu și-au mai găsit loc de ritualizare și de continuitate decât în leagănul patriarhal al satelor de unde porniseră. Noile îndemnuri de împropătare și de răspândire a datinilor străbune au povestit renașterea tradiționalismului românesc. De aceea Crăciunul de acum s'a înfățișat în splendoarea lui creștinească, lăsându-ne să pătrundem și să medităm asupra valorii etnice și a cultului de frumoase obiceiuri strămoșești.

Pe tot cuprinsul țării s'au serbat aceleași datini, iar sufletul poporului era înălțat de aceleași credințe și tradiții. În această uniformitate de obiceiuri și de creații ale poporului am aflat una din cele mai prețioase dovezi pentru unitatea noastră etnică.

Trăirea clipelor sfinte în mediul și atmosfera datinelor românești a produs o cumuniune sufletească în-

tre fiii neamului nostru, fiindcă legătura tainică ce îi unea pe toți într'un bloc etnic care se întindea departe, dincolo de granițele actuale ale țării, era indestructibilă și permanentă. Această comunitate de tradiții a oglindit dealungul vremilor puterea de conservare unitară a elementului nostru național, în ciuda separării și ciuntirii cadrului de viață a poporului român.

În toate provinciile locuite de Români găsim același fond de obiceiuri și de credințe strămoșești. Diversitatea datinelor nu este decât o fecundă înflorire a geniului și creației populare, care își are însă trunchiul comun în structura inițială a formelor tradiționale. Desigur că prin forța împrejurărilor aspectul acestor tradiții a evoluat sub imperativele orânduirilor istorice în direcții diferite, dând naștere la minunate variante, cari nu sunt decât interpretări sau localizări ieșite din specificul și din felul de manifestări regionale ale poporului, care trăia veacuri de-a rândul în izolări naționale. Și totuși aceste comori românești, au putut să-și păstreze peste vremi și peste hotare integritatea compoziției lor spirituale și a ritualului lor tradiționalist.

Aspectul unitar al datinelor noastre ne dovedește că originea lor se confundă cu vechimea timpurilor de înjghebare a vieții românești și ne mai arată că poporul era atât de legat sufletește de aceste obiceiuri strămoșești, încât a străbătut împreună cu ele tot cursul istoriei sale.

Datinele și credințele poporului nostru nu erau produse importate din alte țări și nici creațiile unui

om singuratic, care să le fi răspândit apoi în straturile lumii românești, ci erau roadele minții și simțirii colective crescute din ogorul adâncurilor sufletești ale începuturilor de viață etnică.

Ele n'au răsărit în anumite regiuni, ci pe tot cuprinsul pământului românesc, având rădăcini până în profunzimea vremilor imense. Nici nu puteau fi propagate dintr'un centru într'altul, fiindcă poporul nostru a trăit în secolară despărțire, cu trupul ființei sale zdrobit în bucăți, dar cu sufletul rămas în fibre comune, pe cari nu reușiseră a le tăia năvălirile și domniile străine.

Din generații în generații au fost purtate pe drumul vremii toate obiceiurile strămoșești, ca un patrimoniu al tradiției noastre multimilenare pe aceste meleaguri unde suntem singurii locuitori autochtoni.

Ne-am pomenit cu ele și suntem datori să le cultivăm.

În aceste datini am găsit unitatea etnică a neamului nostru pe tot parcursul veacurilor de durere, iar astăzi, când această unitate etnică și-a primit de două decenii pecetea unirii politice, e bine ca din tradiția străbunilor să ne facem o sursă de manifestări românești și de preocupări educative pentru tineret.

A. COSMA

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CARTE POȘTALĂ

A C E L E I A Ș I

Vine iarna 'n clopoșei de nea
Să soarbă liniștea ca dintr'un lingur;
În odăița care-a fost a ta
Ca 'ntr'un mormânt stau singur, singur, singur...

Și parcă-s numai morți în jurul meu!...
Doar tu în orice lucru din odaie
Trăești, ca 'ntr'o icoană Dumnezeu;
Cuminte, dulce, mică și bălăe...

Aprinde iarna făclii de zăpadă
Să lumineze mica încăpere
Culcând pe liniște o mângăere,
Ca ochii mei mai bine să te vadă.

(Soroca)

D. IOV

Iți trimet poem de primăvară

Plânsul sălciilor mici pletoase,
Cântecul râurilor cristaline
Revărsat în bucle albe mătăsoase ;
Toate și-au fost farmece streine.

Te-am chemat încet să le ascuți
Într'o seară liniștită fără lună ;
Zâmbetul brazilor din munți
Multe basme vor să-ți spună !

Foșnet de frunze cu murmur de ape
S'au împletit în noaptea cu destin
Ca din vraja lor să nu te scape,
Să te renască cântecului meu deplin.

Plânsul sălciilor mici pletoase
Lângă nufărul uitat de vreme pe ape
Ți-a fost diadem de vise dureroase
Cu diamante înghețate sub pleoape.

V. IFTODE.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

PE OCHI DE ELEȘTEE...

Petru Lilica

Pe ochi de eleștee cad gene fumuril,
Și stă să pice luna 'n poală de toloacă;
Plecate rugi de umbre pe ram de nostalgi
Veghează moarta zare în pat de promoroacă.

Cu trup de sură rămă târât printre hârtoape,
Cărarea geme frântă sub mâl și pipirig ;
Zadarnic gura-mi arsă te cheamă lângă ape, -
Sunt trist, iar foamna plânge și tremură de frig.

Cu dorul dus de mână, cărarea o străbat,
Și'n gând te văd alături, în halna-ți de hermină ;
Bătrânul cer se uită, și'n urmă, fermecat,
Iți sfarmă'n negre bucle trei bulgări de lumină.

Iar eu, pierdut de dragu-ți, îți prind în mâini căpșorul,
Și ți-l desmerd prelung, s'adormi și tu și dorul ;
Apoi aprinsa-mi gură o las pe păru-ți cald,
Iar genele-mi se umplu cu picuri de smarald.

MIRCEA OVIDIU SAVU.

C R O N I C I

Menționări

Un cenaclu al sufletului

„Cultura Românească“ cu sediul în București

Inițiativa — și mai ales cele cu caracter cultural — trebuiesc considerate adevărate ascensiuni pe vârfuri de stânci ascuțite, care clipă de clipă sunt gata a se prăbuși în abisuri de adâncimi nebănuite.

Tunul — pare — a fi comandantul zilelor noastre !

Prin progresele ce le obține în tehnica mașinărilor, isgonește fără pic de intimidare asemenea curajuri de preocupări spirituale. La prima trosnitură, dornic să dărâme pentru vecinicie tot ceea ce munca asiduă a unor ființe idealiste, a construit până aci.

Culpabili de deslănțuirea cataclismului ce va întrece cu mult pe cele din trecut, se fac toți câți în îngâmfarea lor de cuceritori nu se gândesc, că în locul victoriilor vor culege „vaete“ și „dărâmături“, cărora le va trebui sute de ani, până la o timidă desmetecire.

În ciuda viitorului căruia orice încercare de deslegare este riscantă, o afirmare de înaltă factură, literară, pedagogică și culturală ne-a umplut sufletul de o vădită bucurie.

Un grup de tineri cărturari au pornit o acțiune menită să completeze trecutul puțin fecund și prezentul atât de stereotip.

Este vorba de gruparea „Cultura Românească“, cu sediul la București ce va avea drept scop lansarea și afirmarea tinerilor talente. Nici nu se putea un mai frumos gând.

Pușini sunt cari se pot considera adevărați părinți. După cum pușini sunt cei cari descoperind un spirit superior i-a fost îndrumătorul spiritual pe calea cea adevărată. Pușini sunt ce pot fi asemenea „tutore“-lui ce a luat în seamă un orfan și l-a îngrijit până la puterea de a-se conduce singur.

Cenaclu de care vorbesc cu deosebită plăcere, va înfrăți ca 'ntr'o grădină miraculoasă tot ce este tineresc și de talent, fie ca s'ar găsi pe Bărăganul înăbușitor fie pe înălțimile Maramureșului.

Toți își vor găsi în această însuflețire locul cuvenit, bucurându-se de aceeași dragoste părintească din partea promotorului d. V. GHEȚEA, căruia — trecând — peste orice presupusuri de-aiurea, îi transmitem salutul călduros și sincer de „Bun început“

ȘTEFAN CODREȘ

Cronica istorică

Grigore Nandriș:
Iosif Pilsudsky [ed. II-a],

București, 1936.

La începutul studiului găsim discursul d-lui ministru R. P. Mirosław Arciszewski, rostit la 18 Maiu 1935, în casa Polonă din București, cu ocazia morții Mareșalului Pilsudski.

Desprindem următoarea caracterizare ce-o face marelui dispărut d. ministru al Poloniei dela București: „Mareșalul Pilsudski ne-a lăsat moștenire un stat de ordine și de disciplină, de muncă obștească, plină de jerfă, și dându-și sufletul, ne-a lăsat cu limbă de moarte porunca: „Păziți Polonia ca și lumina ochiului“.

În această clipă istorică, în fața mormântului său deschis, când drapelul cernit fâlfâie, când trâmbițele și tobele sună la urechile noastre sunete jalnice, se desprinde în depărtarea nesfârșită o cărare pe care este dus sicriul cu rămășițele Mareșalului și, de o parte și de alta a ei, stă în șiruri strânse, cât poți cuprinde cu vederea, toată Națiunea noastră, cot la cot și nimeni nu lipsește. Națiunea cu nesfârșită jale în inimă și cu recunoștință nemărginită în suflet se desparte de acela care i-a fost înviatorul și conducătorul și steaua viitorului ei. Dar, despărțindu-se de trupul lui, Națiunea tot mai strâns își păstrează sufletul lui, tot mai puternic se unește cu forța pe care el o înfățișa, tot mai veșnic afirmă și pentru sine și pentru urmași trăinicia ei.

Așa dar Mareșalul a trăit, a muncit și a murit numai pentruca Neamul să dăinuiască în putere și în strălucire în veci, să fie ca oțelul pe care focul nu-l distruge, să fie între națiuni ca soarele care încălzește și luminează pe oricine, dar pe care nimeni nu-l atinge nici cu blestemul faptelor, nici cu stricăciunea egoismului.“

După acest discurs introductiv, d-l. prof. univ. Grigore Nandriș ne înfățișează viața și opera Mareșalului Iosif Pilsudski, întemeietorul Republicii Polone. Născut la Zuluv, un sat pitoresc de lângă Vilna, a trăit în mijlocul naturii fermecate. Familia lui s'a ilustrat în luptele pentru libertatea Poloniei din revoluția dela 1863. De tiner întră alături de luptătorii revoluționari, pe drumul greu al datorilor naționale, dela Universitatea din Harcov (Ucraina de azi), e expulsat și trimis în exil când era abia de 20 de ani — pentru timp de 5 ani în Siberia. În Siberia Iosif Pilsudski îmbrățișează socialismul, dar nu pe cel marxist — ci acela al dragostei de neam și de luptă pentru reînvierea Poloniei. (pp. 8-10)

În 1894 Pilsudski, sub numele de tovarășul Victor“ ajunge conducătorul socialismului polon, este totodată redactorul și editorul ziarului „Robotnik“ (Muncitorul), pe care-l scoate cu greutate și cu o muncă supraomenească timp de 6 ani.

Arestat în 1900 în orașul Lodz și aruncat în vestitul pavilion al 10-lea a fortăreței din Varșovia, de mulți ani îl aștepta moartea, Siberia, sau insula Sachalin (pp. 11-12). De aci este internat într'un spital închisoare, simulând nebunia, mai bine de un an. E un capitol extraordinar de dramatism eroic al vieții lui Iosif Pilsudski.

În 1901 fuge din Rusia cu ajutorul prietenului său Dr. Mazurkiewicz. Colindă Cracovia, Londra, iar în anul 1908 în Cracovia organizează formațiunile militare numite „Vânători“, cari în timpul războiului mondial luptă alături de Austria și Germania, dar declară, că luptă pentru libertatea Poloniei. (pag. 14).

Din 11 Noembrie 1918 ziua proclamării independenței Poloniei, se începe o nouă fază, și anume reconstruirea din temelii a statului polon eliberat, după o robie de un secol și jumătate. Se lucrează la fixarea frontierelor și la organizarea armatei. Se dau lupte contra Rușilor bolșevici —

Iosif Pilsudski face minuni de vitejie — vestita bătălie de pe Vistula este socotită a 18-a bătălie decizivă în istoria lumii, iar guvernul polon ajunge ca să impună condițiile de pace Rușilor. În 1921 România încheie alianță cu Polonia. În 9 Decembrie 1922 este ales președinte al Republicii. În 12—13 Mai 1926, face lovitură de stat și este iarăși la cârma țării. A fost momentul cel mai dramatic al vieții de erou al lui I. Pilsudski. De acum înainte devine îndrumătorul și conducătorul efectiv al Poloniei (pp. 21-22). N'a fost niciodată dictator, ci mai ales un educator în sensul că: „Să servim patriei aceasta înseamnă să trăim în disciplina legilor cari au fost create de țară și pentru țară“.

Viața politică și viața economică, armata și politica externă au fost conduse după sugestiile mareșalului I. Pilsudski (pag. 22). În 1927 când între Poloni și Lituani a izbucnit un conflict și este dezbătut la Liga Națiunilor, Mareșalul Pilsudski se duce la Geneva și singur apără cauza Poloniei, întinde mâna președintelui Voldemaros, rostind, încet, clar, și apăsător „Domnule ce doriți? Pace sau război?“ Acesta surprins, aproape mecanic declară: „Pace“ și astfel se termină procesul (pag. 25).

Polonia încheie tratate cu Rusia și cu Germania. La pag. 25 găsim o admirabilă descriere a calităților, ale omului eroic, a militarului convins, care a realizat minuni de vitejie — a condus cu înțelepciune politica și cultura noului stat polonez, toate aceste calități ale mareșalului I. Pilsudski ne sunt redată într-o formă

atrăgătoare de d-l prof. univ. Grigore Nandriș. Constituția din 1935 este o operă durabilă, fiindcă Președintele Republicii, coordonează activitatea celor mai importante organe în stat, precum sunt seimul, senatul, consiliul de miniștri, armata, justiția, etc.

Principiile acestei Constituții se datoresc în mare parte mareșalului Pilsudski, care astfel a voit ca să înlăture multe rele: „Noua Constituție a Poloniei este testamentul prin care mareșalul Pilsudski transmite generațiilor opera vieții sale“ (pag. 31).

Viața lui Iosif Pilsudski se caracterizează prin viziunea clară, care deslușește departe în viitor căile evoluției istorice (ibid, pag. 31). „În politica externă alianța cu România a fost pentru el unul din pilonii principali. Prietenia polonă-română este axa păcii în Europa orientală. Ea trebuie să rămâie neclintită și să prospereze spre binele ambelor popoare“ (pag. 32).

D-l Grigore Nandriș în studiul bine documentat într-o limbă frumoasă ne descrie viața și opera săvârșită de eroul consolidator al Poloniei: Iosif Pilsudski. Viața lui e un capitol important al istoriei noastre de după război.

Generația de azi, ca și cea de mâine trebuie să cunoască figurile mărețe ale nouilor state din Europa centrală. D-l prof. univ. Grigore Nandriș prin studiul publicat pune la îndemână celor dornici această cunoaștere a vieții și operii Mareșalului I. Pilsudski!!!

Constantin Rudneanu

Cronica literară

Prof. Traian Simu:
Originea Crașovenilor,

Lușoj, 1939 *)

D-l Prof. Traian Simu într'un studiu istoric și etnografic se ocupă despre Crașovenii stabiliți în Banat. În prefața studiului ni-se spune, că despre Crașoveni s'a scris în general puțin până'n prezent. Studii răzlețe publicate de diferiți învățați streini: bulgari, sârbi, nemți, unguri și mai nou d-l E. Petrovici, prof. la Universitatea din Cluj, a publicat un interesant studiu despre graiul brașovenilor.

În introducere se stabilește locul elementului romanic în Pen. Balcanică, e o documentare istorică cu privire la Vlahii din Pen. Balc. plecând de la faptul, că cei mai mulți bărbați de știință, cu puține excepții îi consideră pe Crașoveni, Bulgari, iar Miletič „de Stribi pur sânge“, d. Traian Simu caută ca să restabilească adevărul pe baze istorice, arătând și cu ajutorul etnografiei, toponimiei și onomastice, că Crașovenii au venit dintr'o regiune vlahă din Pen. Balc. nu sunt prin urmare de origine slavă pur așa cum s'a susținut, ci sunt un element slavo-român cu o penetrație albaneză.

Crașovenii s'au stabilit în regiunea cursului superior al Carașului, ca și coloniștii de religie catolică, aduși de către autoritățile maghiare și austriace, veniți din 3 regiuni deosebite ale Pen. Balcanice.

Cei dintâi au venit din preajma Vidinului, unde Ludovic I. reușise ca să convertească la religia catolică în special pe Bogomili. Sub urmașul lui Ludovic I. pe timpul lui Sigismund de Luxemburg, la Crașova, Lupac, Jabalcia, și Slatina fură colonizați refugiați catolici, după origine etnică, erau un amestec de Bulgari și Ro-

mâni. A doua colonizare s'a întâmplat la finea veacului al XV-lea, ținutul de unde au venit aceștia, a fost mai ales episcopatul catolic de Prizren, în jurul Prizrenului însă deasemeni erau Vlahi, deci și'n aceasta a doua colonizare ceice au venit în Caraș au fost Vlaho-Slavi. Filologii slavi vorbesc despre anumite dialecte și subdialecte din Serbia veche, dar toate aparținând marelui dialect Kosovo Resava. La baza acestor dialecte și subdialecte a stat vechea limbă iliro-tracă.

Perioada a treia spune d. Traian Simu a urmat după pacea de la Belgrad, pe la anul 1740, imperialii făc toate înlesnirile pentru a-i pripăși în Banat, printre refugiații din Pen. Balcanică, atunci veniți și cete de Albanezi-Clementini, catolici, cărora li s'a oferit loc de așezare atât la Crașova, cât și în celelalte sate crașovenesti. Mici cete catolici au sosit până la începutul secolului al XIX-lea, din Sudul Dunării.

Graiul Crașovenesc, pe lângă un bogat lexic românesc mai are și cuvinte albaneze, care se găsesc și'n dialectul daco-roman.

Toponimia și onomastica d. T. Simu o arată a fi în sprijinul tezei romanice, numele patronimice articulate la dânsii în românescul **ul** ne reamintesc pe Vlachi medievali din Pen. Balcanică, apoi sufixul **oanea**, cele terminate în **anț** și **an** (Domăneanț, Bogșan), ne indică familii românești absolute de Crașoveni.

Etnografia deasemenea oferă cercetătorului un prețios ajutor pentru dezlegarea originii Crașovenilor. Tipul și portul Crașovanului seamănă f. mult cu a Românului, și fizionomia e izbitoare, casele făcute ca și a Românilor, aspectele din viața socială, credințe și superstiții, curioase manifestări ale sufletului crașovenesc, sunt pe larg descrise. (pp. 114-193), urmează considerațiunile finale (concluziile)

*) Prețul 65 Lei.

și la sfârșitul studiului, e redată toată bibliografia consultată, care cuprinde 46 de autori români și streini, cari s'au ocupat de această problemă de seamă.

Întreaga carte este însoțită și de hărțile explicative a lucrurilor despre care se face amintire, apoi niște fotografii cari ne pun în vileag întreaga manifestare de viață trupească și sufletească a Crașovenilor.

Studiul d-lui prof. Traian Simu se deosebește de cele ce au apărut și de autorii pe cari-i citează, prin amploarea ce o dă originii Crașovenilor, discuția îndelungată

ce o poartă, pentruca să arate, că „Crașovenii nu sunt de origine pur slavă, așa cum s'a susținut, sau se mai crede încă, ci Crașovenii sunt un amestec slavoromân cu o penetrație albaneză (pag. 141).

Lucrarea d-lui prof. Traian Simu e actuală, ea ne arată o problemă care dacă din anumite puncte de vedere poate fi discutată, rămâne adevărul istoric cu privire la elementul romanic al originii Crașovenilor, ce trebuie luat în considerare.

Constantin Rudneanu

REVISTE

Plaiuri săcelene. Anul V. Nr. 10, 11, 12. Oct. Nov. Dec. 1938.

A apărut în număr jubiliar 1934—1938.

Această revistă de afirmare a plaiurilor săcelene este condusă de dl. Victor Tudoran.

Este o străduință depusă cu succes, contribuind cu tot dinadinsul la călirea spirituală a meleagurilor ce exprimă.

Nu putem aduce decât cuvinte de laudă despre o strădanie folositoare.

Găsim în acest număr un savuros fragment din „Moșu Vasile“, povestire din vol. „Chipuri din Săcele“ al d-lui prof. univ. George Moroianu.

Dl. **Simen Constantinescu** semnează epigrame alese și traduceri din Filippo Pananti.

I. Gh. Severeanu semnează un sonet din care reproducem :

„Singurătatea îmi zâmbește largă
Prevertind rotirile-i albastre
Cu străveziuni din cerurile vaste,
Și frică mi-e doar gândul să n'o spargă
(Liniște)

Dl. **Victor Jinga** semnează: Realități sufletești la Săcele, iar dl. **Vasile Băncilă** ne înfățișează o vie însușire și un rost al plaiurilor săcelene asupra filosofului **Lucian Blaga**.

Am primit la redacție, revista „SĂNĂTATEA“ No. 2 pe anul 39-lea de apariție sub neobosita direcție a doctorului Sigmand-Sigma.

Este un punct de onoare pentru această frumoasă publicațiune apariția regulată, trecând peste toate greutățile. Cu aceiași frumoasă înfățișare, „Sănătatea“ aduce în ultimul său număr un bogat material de specialitate, articole și studii interesând pe oricine. Semnată de distinși medici și publiciști precum : Maior Dr. Const. Manea; Maria H. Furtună; Emil Feder; Dr. Sam Watts, Inspector sanitar Dr. Sufler; Prof. Dr. Em. Elefterescu; Prof. Dr. Manicatide; Docent Dr. Cajal; Dr. Sylvain Rosen; Dr. I. M. Marcu; Docent Dr. Aurel Voina; Dr. D. Galian; Dr. Sigma; Gallia Tudor; Voichița Cercel; Vasile Militaru; St. Alexiu; Dr. Ath. Combin, etc. etc.

Aridele probleme medicale sunt expuse pe înțelesul tuturor într'o formă atrăgătoare. Nu putem trece cu vederea ilustrațiile artistice cari împodobesc „Sănătatea“

Prin misiunea ce și-a luat-o și o îndeplinește cu atât avânt „Sănătatea“ este o revistă care trebuie să fie nelipsită din nici o casă, din nici o bibliotecă.

Redacția și administrația revistei
„SĂNĂTATEA“,
Str. Triumful No. 7 — București V.
Un exemplar 20 lei.